Лекція 5

Тема: **ПОДАТКОВА СИСТЕМА ТА КРЕДИТУВАННЯ БУДІВНИЦТВА**

План

5.1 Податки і податкова система

5.2 Банки і банківська система

5.1 Податки і податкова система

В умовах економічної реформи закономірно підвищується роль податків як основного інструмента, що регулює вплив держави на розвиток ринкових відносин. Це найважливіший елемент, що забезпечує ефективність реформ з позицій стабілізації економіки і підтримання соціальної справедливості. «Податок – це економічна основа урядової машини і ніщо інше», — писав К. Маркс.

В економічній науці податки поділяються на дві групи: прямі – переважно прибуткові, і непрямі – на, споживання. Прямі податки, узяті із заробітної плати або інших доходів населення, є прямим відрахуванням частини доходів населення до державної скарбниці. Щодо непрямих податків (їх ще називають акцизами), то вони звичайно «заховані» у ціні товару (в окремих країнах доданий до ціни товару податок оголошується відкрито).

Характеризуючи прямі податки, потрібно виходити тільки з доходів, до яких належать заробітна плата або інші грошові надходження окремого індивіда. Підприємство, скажімо, також виплачує податок з прибутку, але з погляду кінцевого споживання податки з підприємств є непрямими. Податок з обороту, що є податком на споживання (акцизом), затушований сплатою його до бюджету підприємствами й організаціями під час передавання з однієї товаропровідної мережі в іншу, а не безпосередньо кінцевому споживачеві. При цьому податок сплачується ще до продажу товару споживачеві. Тому до бюджету надходить фактично ще не-реалізована додаткова вартість у вигляді кредитів банку, забезпечених товарними запасами.

Досвід окремих країн, а тепер і власний, свідчить про те, що природі товарно-грошових відносин найбільшою мірою відповідає податкова система регулювання доходів. По суті, податки становлять граничну форму економічних нормативів, у межах якої кількість їх стає мінімальною, вони знаходять єдине вираження і єдині правила дії для всіх підприємств, а їх розміри стають стабільними, не зазнають частих змін.

Усі податки вилучаються державою і спрямовуються до державного і місцевого бюджетів. На відміну від нормативів, що встановлюються плановими, відомчими та галузевими органами, податки (точніше, податкові ставки) встановлюються на законодавчій основі.

Із правових, юридичних позицій податкова система – це норми, що регулюють розміри, форми, методи і строки безоплатного вилучення

державою частини грошових доходів підприємств, організацій, населення у вигляді загальнодержавних податків, місцевих цільових платежів і зборів, що встановлюються законодавчими актами.

Податкове регулювання доходів має на меті зосередити в руках держави, у державних, місцевих бюджетах кошти, необхідні для вирішення проблем соціального, економічного, науково-технічного розвитку, що стоять перед народом, країною, регіонами, галузями.

Оподаткування належить до давно відомих способів регулювання доходів і є джерелом поповнення державних коштів. Загальні принципи оподатковування сформулював ще А. Сміт у відомій книзі «Дослідження про природу і причини багатств народів». Він запропонував розглядати три джерела податку: ренту, прибуток і заробітну плату. Наведемо загальні погляди А. Сміта на цю проблему, які й сьогодні викликають інтерес.

1. Піддані держави повинні за можливості відповідно до власних здібностей і сил брати участь в утриманні уряду, тобто відповідно до доходу, яким вони користуються під заступництвом і захистом держави... Кожний податок (зауважимо це раз і назавжди), який у кінцевому підсумку припадає тільки на один з трьох згаданих видів доходу, є обов’язково неоднаковим.

2. Податок, який зобов’язується сплачувати кожна окрема особа, має бути точно визначений, а не довільний. Строк сплати, спосіб платежу, сума платежу – усе це має бути зрозумілим і визначеним для платника і будь-якої іншої особи.

3. Кожен податок повинен стягуватися тоді й так, коли і як платникові буде найзручніше його платити.

4. Кожен податок має бути так задуманий і розроблений, щоб він брав і утримував із кишень народу якомога менше, ніж він приносить казначейству держави.

Як бачимо, А. Сміт виходив з таких принципів оподаткування: рівномірності, визначеності, простоти і зручності, необтяжливості, стабільності, рівнонапруженості, обов’язковості, соціальної справедливості, допустимості.

Природно, що побудувати систему оподатковування, яка відповідала б усім переліченим принципам, важко. Багато вимог, що диктуються ними, важкосумісні та суперечливі. У цьому поряд із політичною нестабільністю полягає причина постійної зміни видів і ставок податків.

У податковій системі платниками податків є, з одного боку, всі види підприємств, організацій, установ, а з іншого – населення.

Від населення до держави утворюється зворотний фінансовий потік у вигляді податкових платежів і форм кредитування держави населенням. Таке кредитування здійснюється у вигляді вкладів у державні ощадні банки, придбання облігацій державних позик, сертифікатів, лотерейних квитків, інших видів державних цінних паперів.

У формуванні фінансових відносин між населенням і державою певну роль відіграє прибутковий податок. Такий податок стягується з громадян залежно від індивідуального доходу із заробітної плати бухгалтерією підприємств, але за природою він державний. Прибутковий податок за-

безпечує надходження до державного бюджету приблизно 10-12 % загального доходу. У майбутньому в міру збільшення грошових доходів населення надходження коштів державі за цією статтею могли б істотно збільшитись. Зазначимо, що через низькі доходи більшості груп населення державні органи не можуть покладати на нього значну частину фінансового тягаря у вигляді прибуткового податку. Внаслідок цього посилюється податковий тиск на підприємства і збільшується державний борг за рахунок використання державою коштів, узятих у борг у населення.

Протягом десятків років існувала вкрай недосконала з усіх поглядів система оподаткування громадян. Основний її недолік полягав у тому, що податкова ставка понад деяку межу доходу, не оподатковуваного податком або оподатковуваного низьким податком, була постійною і не залежала від рівня доходів.

Нові законодавчі акти України про податки багато в чому виправили систему оподатковування громадян, що діяла раніше. Основні об'єкти нової системи оподатковування характеризуються насамперед тим, що всі доходи громадян диференційовані за групами, причому в кожній з них упроваджено власну шкалу оподаткування. Виокремлюють такі об'єкти оподаткування:

– заробітки, які одержують громадяни за виконання трудових обов'язків, і прирівняні до них доходи;
– доходи, одержувані від виконання разових робіт та інших видів робіт не за місцем основної роботи;
– доходи від індивідуальної трудової діяльності;
– авторські винагороди за створення, видання, виконання або інше використання творів науки, літератури і мистецтва, а також винагороди авторів відкриттів, винаходів, промислових зразків;
– доходи від підприємницької діяльності та інші їх види, не пов'язані з виконанням трудових обов'язків;
– доходи громадян від ведення селянського господарства;
– оподатковування іноземних громадян і осіб без громадянства;
– доходи, що їх одержують особи, які не мають постійного місця проживання у країні.

Така розгалужена система прибуткового оподатковування відображає тенденції ринкової економіки, що характеризується свободою підприємництва і різким розширенням форм та видів економічної діяльності громадян, доходи від якої підлягають оподаткуванню.

У будь-якій системі оподатковування населення принципове значення мають такі моменти:

– наявність мінімальної суми доходу, взагалі не оподатковуваного прибутковим податком;
– зміна розміру податку (що вимірюється в абсолютному виразі або у відсотках до прибутку) залежно від доходу;
– наявність і розмір граничної, найвищої ставки податку, що стягується з досить великих доходів;

– зведення різних видів доходів одного громадянина в єдиний загальний дохід;
– податкові пільги і звільнення від податку певних категорій громадян та видів доходів;
– санкції за приховування доходів і несплату податку;
– організація обліку і контролю доходів, стягування податків.

Усі перелічені сторони і властивості системи оподаткування в основному висвітлюються в новому законодавстві, відповідають принципам переходу до ринкової економіки. Однак вони ще не усвідомлені, не мають стабільності й не увійшли до складу фінансової системи. А це не дає змоги поки що подати їх конкретний прояв. Зупинимось лише на окремих моментах.

Встановлення розміру доходів робітників та службовців, що не оподатковується прибутковим податком, безперечно, полегшує фінансове становище низькодохідних верств працівників, але швидкий темп інфляції і, відповідно, підвищення заробітної плати потребують постійного коригування цієї суми в бік збільшення.

Принципове значення має введення прогресивного оподаткування з підвищенням ставки податку в міру підвищення доходу; водночас непомірна прогресія здатна стримувати інтерес працівника до збільшення його доходу і тим самим – стимул до продуктивної праці. Тривалі й гострі суперечки з приводу граничної податкової ставки привели до встановлення її на рівні 30 %, що вважається раціональним.

Робляться спроби щодо обов’язкового декларування доходів громадян від усіх видів діяльності, включаючи індивідуальну, надомну, тимчасову, разову (інтелектуальну і фізичну), зведення воєдино усіх без винятку видів доходів й оподаткування загальної суми за прогресивною шкалою. На наш погляд, зведення всіх доходів в єдиний і обкладення всієї суми прогресивним податком не можна визнати економічно виправданим. Така система веде до втрати стимулів громадян як до фізичної й інтелектуальної праці, так і до збільшення їхніх доходів. Крім того, практично неможливо звести всі види доходів в одну загальну суму, бо доходи неминуче приховуються. Витрати на утримання додаткового штату податкової інспекції можуть виявитися значно вищими, ніж розмір податку від підсумовування додаткових доходів. Тому прогресивне оподатковування з підвищенням ставки податку доцільніше здійснювати за окремими видами і категоріями доходу без його підсумовування.

З позицій соціальної справедливості надзвичайно важливо встановити категорії осіб, доходи яких або взагалі не повинні оподатковуватися прибутковим податком, або оподатковуватися за пільговою шкалою. Вважаємо, що до цієї категорії, безперечно, належать пенсіонери, інваліди, годувальники багатодітних сімей, самотні матері, учні, студенти. Правомірно також звільнити від податку або оподатковувати за пільговою шкалою окремі види доходів, включаючи пенсії, допомогу, стипендії, відсотки і виграші за вкладами, матеріальну допомогу, винагороду за ра-

ціоналізаторські пропозиції та інші аналогічні види доходів. Не повинні оподатковуватися прибутки, що перераховуються громадянами на доб-родійні потреби і цілі. Зараз спостерігається наближення до таких принципів побудови системи прибуткового податку.

5.2 Банки і банківська система

З розвитком товарного виробництва постала потреба у спеціалізованих фінансово-кредитних установах, що обслуговують рух коштів і сприяють прискоренню економічного зростання шляхом раціонального використання тимчасово вільних грошових ресурсів товаровиробників і споживачів. Так історично з'явилися банки і банківська система держави.

У сучасних ринкових умовах банки – це фінансові організації (установи), що зберігають, надають, розподіляють, обмінюють, контролюють кошти й обіг грошей і цінних паперів. Найважливіші функції банків такі:

- емісія засобів обігу, у тому числі грошей і цінних паперів;
- акумуляція (зберігання) тимчасово вільних коштів депонентів (вкладників) з виплатою їм доходу у вигляді відсотка (депозитного відсотка);
- надання позичок дебіторам, яким тимчасово потрібні гроші, із стягуванням позичкового відсотка;
- посередницькі послуги в розрахунках і платежах із стягуванням комісійної винагороди;
- інвестування власних коштів банку в об'єкти народного господарства з одержанням доходу на правах власності у формі прибутку, дивідендів за акціями тощо.

Залежно від основних функцій розрізняють банки центральні (емісійні), комерційні (депозитні), іпотечні, зовнішньоторговельні, міжна-родні та ін.
У СРСР існувала фактично єдина монополізована банківська система, до складу якої входили емісійний Держбанк, інвестиційний «Будбанк» СРСР і «Зовнішторгбанк» СРСР.

Досягнутий рівень монополізму Держбанку призвів до того, що рес-публіканські та місцеві банки фактично були відділеннями Центрального державного банку країни. Мало того, через те що Держбанк СРСР був безпосередньо підпорядкований уряду і Міністерству фінансів, виникла безконтрольна державна фінансово-банківська олігархія, яка тримала у своїх руках випуск в обіг грошей, розподіл і використання коштів, держала в таємниці інформацію про золотий запас і державний борг.

Гранична централізація банківської системи мала і свої переваги для окремих економічних суб'єктів. Грошова система перебувала в одних руках, що давало змогу стримувати інфляцію та збільшення державного внутрішнього і зовнішнього боргів, стабілізувати грошовий обіг. Вдавалося здійснювати практично безвідсоткове банківське кредитування державних підприємств, особливо радгоспів та колгоспів; в окремих випадках борги державному банку просто не повертались і перетворювались на дотації.

Уже в перші роки перебудови виявилося, що одержавлена і централізована банківська система не відповідає вимогам здійснення ефективної кредитно-грошової політики, не сприяє розвиткові товарно-грошових відносин. Проведена у процесі перебудови (1987 – 1988 рр.) реформа банків з виокремленням із системи Держбанку СРСР спеціалізованих «Промбудбанку», «Житлосоцбанку», «Агропромбанку», «Ощадбанку» і перейменуванням «Зовнішторгбанку» у «Зовнішекономбанк» СРСР по суті мало що змінила, оскільки спеціалізовані банки стали розділеним централізованим банком, до якого додалися вертикальні структури. Це була спроба удосконалити централізовану загальнодержавну банківську систему її частковою модернізацією. У результаті переходу до ринкової економіки стало зрозуміло, що сформована банківська система потребує ліквідації державної монополії, встановлення контролю законодавчих органів над державним банком, передання ряду функцій і повноважень державного банку республіканським, регіональним, місцевим банкам, відродження комерційних недержавних банківських структур.

В умовах командно-адміністративної системи роль і функції банків були надто обмежені. Вони зводилися до здійснення безготівкових розрахунків між підприємствами, касового обслуговування, а також фінансування капітального будівництва за рахунок коштів держбюджету і спеціальних цільових фондів. Як складова державного апарату банки при централізованому загальнодержавному плануванні здійснювали кредитні операції в межах суворо регламентованих напрямів використання коштів і лімітованих фондів кредитування. Позапланові операції допускалися тільки з дозволу партійно-урядових органів. Для керівників підприємств і банківських працівників фактично не було істотної відмінності між бюджетним і кредитним фінансуванням; кредитування здійснювалось з того ж бюджету за умовними відсотками. Така банківська система могла лише гальмувати розвиток товарно-грошових відносин.

Треба мати на увазі, що банки – не просто сховища і каси для видачі грошей і надання кредитів. Вони становлять потужний інструмент структурної політики і регуляції економіки, здійснюваної через перерозподіл фінансів, капіталу у формі банківського кредитування інвестицій, необхідних для підприємницької діяльності, створення і розвитку виробничих і соціальних об’єктів . Банки можуть спрямовувати кошти, фінансові ресурси у вигляді кредитів у галузі, сфери, регіони, де капітал матиме краще застосування.

Непродумана політика кредитування, штучно занижені відсоткові ставки призводять до руйнівних інфляційних процесів, дефіциту державного бюджету, неефективного витрачання коштів. В умовах, коли банки підпорядковані державному апарату, фінансова саморегуляція замінюється примусовим розподілом найчастіше не реальних, а фіктивних коштів (наприклад, прибутку від залишкового валового обсягу будівельно-монтажних робіт), рухом омертвілого капіталу. Перехід до ринкової економіки потребує звільнення банківської системи від командно-адміні-

стративного управління, перетворення її на активний інструмент управління фінансами в економіці країни, регіону, адміністративних територій.

В економіці ринкового типу кредитно-банківська система складається з різноманітних банків і кредитно-фінансових установ. В організаційному аспекті банківська система є сукупністю взаємозалежних і взаємодіючих банків, кожний з яких виконує функції, що випливають з його призначення.

Одночасно з переліченими банками досить активно почали створюватися комерційні, інвестиційні, страхові та інші фінансові компанії, спеціальні (пенсійні, соціальні, інноваційні) фонди і банки. Разом усі ці фінансово-кредитні установи утворюють банківсько-кредитну систему.

У централізованій економіці функції багатьох банків були не зовсім зрозумілі, вони найчастіше дублювали один одного. Охарактеризуємо основні функції банків сьогодні.

Центральний (емісійний) банк держави — це «банк банків», наділений монопольним правом випуску банківських білетів (грошових знаків, банкнот, державних цінних паперів). Основним його завданням є здійснення державної політики у сфері грошового обігу, кредитування і розрахунків, регулювання діяльності всієї банківської системи, здійснення функцій центральної системи. Цей банк звичайно націоналізований і його діяльність перебуває під контролем держави. Тому його називають державним, або центральним.

Державний банк зберігає і використовує в разі потреби золотий запас держави, обов’язкові резерви всіх інших банків країни і надає їм кредити, здійснює касове виконання державного бюджету, встановлює правила банківської діяльності. Ці функції такі важливі для нормального функціонування економіки, що в багатьох країнах світу центральні банки підпорядковані не уряду (виконавчій владі), а безпосередньо парламенту або главі держави. Емісійні банки відіграють роль «останнього кредитора» у критичній, кризовій ситуації, їх політика і резерви істотно вплива-ють на відсоткові ставки, економічну активність, інфляцію. Як важіль здійснення державної економічної політики використовується пряме фінансування центральним емісійним банком державних витрат або придбання ним цінних паперів у кредитних операціях на відкритому ринку. Там, де центральний банк підпорядкований уряду (наприклад, як було в СРСР), дефіцит державного бюджету часто покривається додатковою емісією грошей, не забезпечених товарною масою. При цьому розвивається інфляція, зростають ціни.

Комерційні банки – найчисленніший вид банків, що обслуговують грошовий ринок. Щоб зацікавити депонентів у зберіганні грошей, банки виплачують за вкладами певний відсоток. У разі надання позичок з дебіторів стягується вищий відсоток. За рахунок різниці між цими відсотками утворюється банківський прибуток. Його норма, як і в інших сферах економіки, прагне до середньої норми прибутку.

Абсолютний розмір облікового (позичкового) відсотка визначається в кожний певний момент попитом і пропозицією на позичковий капітал,

рівнем інфляції у країні, очікуваними перспективами розвитку економіки. Відсотки, стягнуті банками, розрізняються залежно від строків і розмірів наданих позичок, їх спроможності, форм кредитування, ступеня кредитного ризику тощо. Для великих надійних дебіторів, як правило, застосовують знижені відсоткові ставки і пільгові умови кредитування. Рівень відсоткових ставок зазнає великих коливань. Наприклад, у 70 – на початку 80-х років ставки відсотка піднімались у США до 20 %, у Франції – до 24 %. До кінця 80-х років ці ставки знизилися до 4,5 %. Інвестиційна діяльність великих банків дає їм можливість зосередити у своїх руках великі пакети акцій промислових та інших підприємств. Комерційні банки звичайно недержавні.

Інвестиційні банки спеціалізуються на фінансуванні та довгостроковому кредитуванні різних підприємств і галузей. Звичайно розрізняють фінансові інвестиції – купівля банком цінних паперів, тобто вкладення грошей у цінні папери, і «реальні» інвестиції – вкладення капіталу у промисловість, будівництво, сільське господарство, тобто в об’єкти виробничої і невиробничої сфери.

Іпотечні банки надають позички під заставу нерухомого майна, переважно землі на тривалий термін (10 – 15 років). Іпотека – одна з найбільш ранніх форм кредиту – на жаль, забута у країнах неринкового типу.

Віддаючи у заставу нерухомість, боржник лише формально зберігає право власності на неї, фактично ж він перебуває у становищі орендаря, що виплачує кредитору орендну плату у формі відсотка. У разі несплати іпотечного боргу у строк нерухомість продають з аукціону. У США ставка відсотка за іпотечним кредитом досягає 19 – 20 % річних.

Інноваційні банки, або фонди, здійснюють кредитування (в основному венчурне, тобто пов’язане з певним ризиком) на всіх етапах і стадіях інноваційного процесу створення та впровадження різних нововведень і науково-технічних розробок.

Ощадні банки – це фінансово-кредитні установи, які залучають вільні кошти населення, зберігають заощадження, здійснюють безготівкові розрахунки, надають населенню кредити, здійснюють розрахунково-грошові операції з обслуговування населення, включаючи операції з цінними паперами.

Існує багато інших різновидів фінансово-кредитних організацій, у тому числі ломбарди, які видають грошові позички під заставу рухомого майна, ротарі-фонди та інші добродійні фонди, що фінансують програми підвищення освіти й охорони здоров’я.

Важливу роль у світі відіграють **міжнародні, міждержавні банки,** зокрема Міжнародний банк реконструкції і розвитку, Банк міжнародних розрахунків, Міжнародний банк економічного співробітництва, Європейський інвестиційний банк.

Аналіз розвитку банківської системи України показує, що незважаючи на труднощі переходу до ринкових відносин вона все-таки просувається до ринку. Про це свідчить роздержавлення банків і створення недержавних банківських структур в особі комерційних банків. Спостерігається тенденція

до значного обмеження прав, повноважень, функцій Центрального державного банку. З'являються перші ознаки конкуренції між комерційними банками.

В умовах ринкової економіки різні комерційні банки виплачують за вкладами різні відсотки. Тому вкладники самостійно вирішують, у який банк вигідніше вкласти гроші. Найчастіше вибір припадає на банк, який дає більший відсоток за депозитами (вкладами), однак одночасно слід ураховувати надійність, стабільність банку. У капіталістичній ринковій економіці стабільний твердий відсоток виплачують державні банки, але він дещо нижчий, ніж той, який виплачують комерційні банки. Таким чином, у своїй діяльності банки використовують як власний капітал, так і залучений у формі різних вкладів, що акумулюють вільні кошти підприємств і населення.

Умовою успішного і надійного функціонування кожного комерційного банку, як і банківської системи загалом, **є не тільки підприємливість банків, а й політика регулювання і страхування з боку держави**. В Україні законодавчо розмежовано відповідальність держави і банків, що виражено у принципах: «Банки не відповідають за зобов'язаннями держави, держава не відповідає за зобов'язаннями банків», «Комерційні банки незалежні від державної влади у прийнятті ними рішень, пов'язаних з оперативною банківською діяльністю». Однак здійснювати централізоване регулювання процесу створення і діяльності банків, запобігати краху банківської системи, контролювати кількість грошей і кредитувати, страхувати банківські депозити повинна держава.

Органом такого регулювання покликаний бути **Центральний державний банк** незалежно від типу економіки (ринкової чи неринкової), який у своїй діяльності повинен підпорядковуватися не уряду, а вищому законодавчому органу держави.

Центральний державний банк повинен забезпечувати стабільність грошового обігу, сприяти здійсненню єдиної державної фінансово-кредитної політики, регулювати діяльність комерційних банків, захищати інтереси кредиторів і вкладників.

Одним із поширених способів регулювання діяльності комерційних банків і функціонування фінансово-кредитної системи є встановлення та зміна відсоткових ставок. Наприклад, при збільшенні встановлюваних Центральним банком відсотків за надання позичок відсоток за кредити, що їх надають клієнтам комерційні банки, також збільшується.

Утруднений комерційний кредит знижує масштаб інвестицій у підприємницькому секторі. Щоб одержати прибуток і сплатити відсотки за кредити, підприємці робитимуть інвестиції у високоприбуткові цінні папери.

Крім того, Центральний банк здатний регулювати господарську, підприємницьку діяльність, запроваджуючи обмеження на розмір відсотко-вих ставок за операціями комерційних банків у вигляді мінімальної і максимальної меж коливання ставок. Наприклад, щоб знизити активність банків за кредитними операціями з метою зменшення розмірів інвестицій, Центральний банк може встановити мінімальну відсоткову ставку на дуже

високому рівні – 20 або 30 % річних. Тоді брати комерційний кредит для здійснення інвестицій буде доцільно тільки при невеликому терміні окупності, що не перевищує, наприклад, 5 років. Після закінчення цього терміну вкладення почнуть приносити підприємцю прибуток.

Інший спосіб регулювання дії комерційних банків полягає у встановленні норм обов’язкових резервів. За законом усі комерційні банки зобов’язані тримати частину своїх коштів у Центральному банку. Це робиться з метою страхування, спроможності та ліквідності вкладів. Розмір обов’язкових резервів встановлюється у відсотках до зобов’язань комерційних банків.

Центральний банк має право давати дозвіл на створення комерційних банків і може відмовити в їх відкритті, якщо цілі організації не відповідають інтересам економіки держави, в разі хисткого фінансового становища засновників або учасників, надання недостовірних відомостей.

Центральний банк має право ліцензувати операції, які здійснюють інші банки в іноземній валюті у країні і за кордоном, видавати дозвіл на залучення кредитів з-за кордону в межах ліміту зовнішньої заборгованості. Центральний банк веде книгу реєстрації банків.

З метою забезпечення фінансової стабільності комерційних банків і захисту інтересів їх кредиторів Центральний банк має право встановлювати економічні нормативи для комерційних банків.

Центральний банк може бути наділений правом встановлювати порядок або організаційні обмеження кредитування, здійснювати інші операції.

У сфері організації обігу грошових знаків Центральний банк має монопольне право випуску в обіг і вилучення з обігу грошових знаків. Він організовує виготовлення, перевезення та збереження грошових знаків, визначає порядок їх заміни і знищення.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Охарактеризуйте основні групи податків.
2. У чому полягає суть податкової системи?
3. Що таке кредит та кредитні ресурси?
4. За якими критеріями розподіляють бюджет?
5. Структура бюджетної системи України та її функціонування.
6. Перелічіть діючі банки та їх основні функції.
7. У якій сфері Центральний банк має монопольне право?